

Academische opleidingschool 't Schrijverke

Miriam Spijkers & Ingrid Veeke

Op basisschool 't Schrijverke in Den Bosch wordt al vier jaar invulling gegeven aan 'de academische opleidingschool'. Bij het opleiden van pabostudenten gaat het niet alleen om het leren op de werkplek (stagelopen), maar ook om het werken aan vernieuwingen en het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek. Daarbij zijn de verbindingen met peuterspeelzaal en kinderdagverblijf belangrijke elementen van de innovatieve ontwikkelingen.

't Schrijverke is een academische school. Dat betekent dat zij invulling geeft aan de drie pijlers van de academische school: opleiden in school, onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek.

Bij 't Schrijverke wordt onderwijsinnovatie nadrukkelijk gekoppeld aan de ontwikkeling van een doorgaande lijn voor 0- tot 13-jarigen. 't Schrijverke kijkt over de grenzen van de school om de ontwikkeling van kinderen al vroegtijdig te laten aansluiten. Op de werkvloer komt de samenwerking met peuterspeelzaal en kinderdagop-

vang al tot stand door inhoudelijk overleg te voeren over het programma.

Om de academische school te realiseren heeft 't Schrijverke dus te maken met opleidingen als pabo en ROC, de kinderopvang en peuterspeelzaal en de kennispartners als het gaat om de uitwerking van onderzoek. Gezien deze insteek is het dus niet verwonderlijk dat bij de uitvoering van onderzoek de doorgaande lijn is betrokken en er gemeenschappelijke onderzoeksvragen worden geformuleerd. Om een idee te geven van het soort

Het praktijkgericht onderzoek onderzocht de rol van de leerkracht tijdens spelhandelingen van kinderen

De foto's bij dit artikel zijn niet op 't Schrijverke gemaakt.

onderzoek dat op 't Schrijverke gedaan wordt, geven we in dit artikel een voorbeeld van praktijkgericht onderzoek.

Nieuw fenomeen

Het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek was vier jaar geleden een nieuw fenomeen voor 't Schrijverke. Maar het is een wezenlijk kenmerk van de academische school en werd daarom met veel energie opgepakt. Praktijkgericht onderzoek gaat over vragen die leven in de praktijk van de school. Het zijn vragen die dicht bij de leerkrachten, de directie én de studenten staan. Uiteindelijk moet de directie de onderzoeksvraag goedkeuren, er gaat immers veel tijd (geld) in de uitvoering van het onderzoek zitten. De onderzoeksvraag moet passen bij de innovatieve agenda van de school.

Het formuleren van een goede onderzoeksvraag is best lastig, want een verkeerd of te breed geformuleerde vraag levert problemen op gedurende de rest van het onderzoekstraject.

De onderzoeken op 't Schrijverke worden uitgevoerd door een onderzoeksgroep, bestaande uit leerkrachten (groepen 1-2 en 3-4), een pedagogisch medewerker (peuterspeelzaal) en studenten. Onderzoeksgroepen worden begeleid door een pabodocent, die optreedt als vertegenwoordiger van de opleiding. Door de samenstelling van een onderzoeksgroep wordt er een directe link met de praktijk en de opleiding gelegd.

Verbinding zoeken

Bij 't Schrijverke heeft de directie nadrukkelijk de verbinding gezocht met de peuterspeelzaal en de kinderopvang in de onderzoeken rondom spel. De drie organisaties werken al enige tijd aan een gezamenlijke inhoudelijk visie. Toen er met praktijkgericht onderzoek begonnen werd, werd meteen duidelijk dat de onderzoeken ook relevant waren voor de peuterspeelzaal en het kinderdagverblijf.

Hoe je de kwaliteit van het spel kan verbeteren, is een belangrijke vraag die bij alle partners terugkomt. Bij de peuterspeelzaal en het kinderdagverblijf wordt gewerkt met Startblokken (in VVE-verband) en er is een directe verbinding met het Ontwikkelingsgericht Onderwijs dat in groep 1 en 2 van de basisschool start. De thema's worden vanuit een gezamenlijke visie op spel voorbereid. Op 't Schrijverke is een leerkracht gecertificeerd in SVIB (School Video Interactie Begeleiding). Zij is tevens nascholer in Startblokken en zorgt voor een inhoudelijke verbinding met de peuterspeelzaal. Ook bij de uitwerking van deze onderzoeken heeft ze een belangrijke rol vervuld door beelden van spel op te nemen en te analyseren met de onderzoeksgroep.

P raktijkgericht onderzoek op 't Schrijverke

2007: De leerkracht als onderzoeker

Onderzoeksvraag: Hoe kan ik een ontwikkelingsgericht gesprek met de kinderen voeren, voortkomend uit de opdracht de ik-tekening gerelateerd aan het zelfbeeld van het kind, op 't Schrijverke?

2008: De rollen van de leerkracht in het spel

Onderzoeksvraag: Welke vorm van begeleiding tijdens rollenspel biedt goede kansen voor het stimuleren van de kwaliteit van de spelhandelingen van de kinderen?

Omdat de onderzoeksgroep gelimiteerd was aan tijd en ruimte kon dit onderzoek niet geheel afgerond worden en besloot 't Schrijverke tot een vervolgonderzoek in 2009.

2009: Zien we kwaliteit in het spel?

Onderzoeksvraag: Welke vorm van begeleiding tijdens rollenspel biedt goede kansen voor het stimuleren van de kwaliteit van de spelhandelingen van de kinderen?

In dit vervolgonderzoek (met daarom dezelfde onderzoeksvraag) lag het accent op de samenhang tussen de rol van de leerkracht en de kwaliteit van het spel van de kinderen en op de ervaringen en leerinzichten van leerkrachten die bewust met hun eigen rol omgaan.

(Rollen)spel

De onderzoeksvraag van 2009 vloeide voort uit het onderzoek van 2008: 'Welke vorm van begeleiding tijdens rollenspel biedt goede kansen voor het stimuleren van de kwaliteit van de spelhandelingen van de kinderen?'. De onderzoeksgroep stond niet met lege handen. Er was door de school in 2008 namelijk al onderzoek verricht naar de rol die de leerkracht in kan nemen in het rollenspel met de kinderen. In dat onderzoek was een relatie gelegd met het onderzoek van Dorian de Haan, lector ontwikkelingsgericht onderwijs Hogeschool INHolland. Een lector is verbonden aan een hogeschool en heeft een eigen leeropdracht waarin onderzoek en ontwikkeling centraal staan. Meestal is er een kenniskring aan het lectoraat verbonden.

Het werken met beeldmateriaal (door de SIVB-begeleider gemaakt) had in het onderzoek van 2008 zo veel resultaat opgeleverd dat de onderzoeksgroep besloten heeft deze onderzoeksmethode ook in het onderzoek 2008/2009 te gebruiken. Op basis van beelden uit de schoolpraktijk zijn de rollen van de leerkracht in het spel nader gedefinieerd door de leden van de onderzoeksgroep. De rollen werden verder uitgewerkt door gedrag

• Human Touch Photography

Leerkrachten worden zich meer bewust van de betekenis van spelkwaliteit en hoe je dat kunt stimuleren

en taal van de leerkracht te beschrijven bij de diverse rollen. Daarmee ontstond een eerste kijkwijzer waarmee de leerkrachten beter de rollen leerden onderscheiden en herkennen aan de hand van de videobeelden. Maar er werden niet meteen nieuwe spelopnamen gemaakt. Eerst deed de onderzoeksgroep een literatuuronderzoek naar de kwaliteit van het spel bij kinderen.

Het literatuuronderzoek dat onderdeel uitmaakt van elk onderzoek, zorgt ervoor dat je de diepte ingaat. Het levert nieuwe inzichten op en dwingt je anders te kijken naar je praktijkervaringen: praktijkgericht onderzoek verbindt dus theorie en praktijk. (uit: *Een academisch krantje met croissantje* (2009). 's-Hertogenbosch: Signum.)

Observeren

Na het literatuuronderzoek was het tijd voor het daadwerkelijke praktijkonderzoek. Dit vond plaats door spelopnamen van de peuterspeelzaal en de onderbouw (groep 1 tot 4) te analyseren aan de hand van twee kijkwijzers, ook wel observatie-instrumenten genoemd. Met de eerste kijkwijzer werd vastgesteld welke rol een leerkracht of pedagogisch medewerker in het spel inneemt. Goed spel is als kinderen initiatieven nemen, ruimte krijgen en betekenis geven aan het spel. Om daar zicht op te krijgen, is er in dit onderzoek een tweede kijkwijzer bedacht, die gedurende het onderzoek steeds weer werd bijgesteld. Het observatiemodel van HOREB voor spelactiviteiten vormde de basis van deze kijkwijzer. Het gaat hierbij om manipulerend spel en rollenspel. Onderdelen van de kijkwijzer zijn: betekenissen en motieven van kinderen, de ontwikkeling van het rollenspel en taal-denken binnen het rollenspel.

De kijkwijzer bestaat uit zeven schalen:

1. het kind volgt het spel passief;
2. het kind heeft plezier in het spel en neemt een rol aan;
3. het kind is actief betrokken, onderneemt zelf actie op grond van het script;
4. het kind heeft interactie met de begeleider. Deze interactie heeft een toegevoegde waarde op het spel;
5. het kind heeft interactie met andere kinderen;
6. het kind neemt zelf initiatief, heeft zelf inbreng en voegt iets toe aan het script;
7. het kind heeft de leiding naar andere kinderen toe.

De kijkwijzer is uitgebreid met:

- de omschrijving van het script;
- het beschreven spelmoment waarin de kwaliteit van het spel is gemeten;
- de zichtbare rol(len) van de leerkracht;
- motivatie van de onderzoeksgroep bij de score van het kind en daarbij een beschrijving van de situatie (rol en gedrag).

Op basis van dit instrument zijn dertien beelden geanalyseerd waarin leerkrachten en kinderen samen een rollenspel speelden. De leerkrachten kozen bewust een rol uit de eerste kijkwijzer. De leerkrachten die te zien waren op de beelden, werden uitgenodigd bij de analyse, zodat ook zij hun bevindingen konden geven.

De resultaten van de analyses van de beelden zijn in de onderzoeksgroep bekeken om de samenhang tussen de rol van de leerkracht en de kwaliteit van het spel van het kind te duiden.

Daarna zijn de resultaten in een onderzoeksrapport beschreven en gepresenteerd aan de teams. Ook zijn de

resultaten gepresenteerd op een conferentie over de academische school.

Praktijkonderzoek is een vernieuwing in het leraarschap waarmee je nieuwe vaardigheden aanleert, die je kunt gebruiken in je werk. (uit: 'De kracht van praktijkgericht onderzoek' (2008). *Perspectief*, nr. 9. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.)

Verrijking

Het praktijkgerichte onderzoek met behulp van spelopnamen van de peuterspeelzaal en de onderbouw (groep 1 tot 4) leverde veel resultaten op. De leerkrachten van 't Schrijverke gaven bijvoorbeeld aan dat het gebruik van de kijkwijzer bij de voorbereiding een verrijking was voor hun eigen handelen. Ze werden zich meer bewust van wat spelkwaliteit is, wat je eigenlijk wilt bereiken met kinderen en hoe je het leren van kinderen als leerkracht kunt stimuleren. Een min of meer ongreepbaar begrip als 'spelkwaliteit' heeft door de kijkwijzer meer handen en voeten gekregen. Alle gefilmde leerkrachten gaven tevens aan flexibel om te gaan met de rol die zij gedurende het spel aannamen. Een van hun leerinzichten was dat het volgen van het kind (speelmaatje) ruimte geeft voor initiatief van het kind. Hierdoor neemt de betrokkenheid van het kind bij het spel toe.

Daarnaast is het geweldig om met leerkrachten, stagiaires, LIO-ers en een leidster van de peuterspeelzaal de diepte in te gaan en echt inhoudelijke gesprekken en discussies te voeren. (uit: *Een academisch krantje met croissantje*)

Ook voor de school leverde het praktijkonderzoek veel resultaat op, namelijk een op de school zelf toegespitst antwoord op de onderzoeksvraag. Een vertaling naar de eigen praktijk hoefde dus niet meer plaats te vinden. De inbreng van ieder lid van de onderzoeksgroep, vanuit een eigen achtergrond, had grote meerwaarde bij het gezamenlijk bekijken en bespreken van de opnamen die gemaakt zijn binnen de groepen van de bij het onderzoek betrokken leerkrachten. Bovendien leerden de leden van de onderzoeksgroep zelf onderzoek te doen en zagen zij opnieuw de waarde van literatuuronderzoek in. Iets wat wellicht van iedere professional wordt verwacht, maar zeker geen gemeengoed is. Het feit dat een leidster van de peuterspeelzaal deel uitmaakte van de onderzoeksgroep zorgde voor verbreding naar 0-4-jarigen. Daardoor kreeg de doorgaande lijn vorm in het spel binnen ontwikkelingsgericht onderwijs. Ook de medewerkers van het kinderdagverblijf waren uitgebreid op de hoogte gebracht van de resultaten

van het onderzoek en de wijze waarop zij in de praktijk konden handelen. De kijkwijzers konden ook daar in de praktijk worden gebruikt.

Maar het meest belangrijke resultaat, niet alleen van dit specifieke onderzoek, maar van alle onderzoeken, is dat praktijkgericht onderzoek bijdraagt aan de professionele ontwikkeling van mensen. Studenten, leerkrachten en peuterspeelzaalleidsters werken niet alleen aan de eigen professionele ontwikkeling, maar ook aan de professionele ontwikkeling van de organisatie en uiteindelijk aan de kwaliteit die wordt geboden op de werkvloer. Dat straalt af op het team. Teamleden die niet betrokken zijn geweest, vroegen bijvoorbeeld meteen naar de onderzoeksagenda van het volgende jaar.

Ambities

Het vormgeven van een academische school en met name het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek heeft ontwikkelingen in een stroomversnelling gebracht. Ten aanzien van de doorgaande lijn staan de onderliggende concepten van het opvoeden en ontwikkelen van kinderen centraal en niet de regels en afspraken. Er wordt op een professionele manier samengewerkt, er is een gemeenschappelijk taal (rollen, interventies bij spel) en er is openheid om bij elkaar in de keuken te kijken. Ook het inzetten van SVIB als begeleidingsinstrument is breed geaccepteerd.

Ieder jaar een goed onderzoek neerzetten is een ambitie die 't Schrijverke graag wil delen met de peuterspeelzaal en kinderdagopvang. Een verbinding met kennispartners om de school heen is een ambitie die we door de relatie met lectoraten al vorm proberen te geven. ●

Kleine stappen, grote stappen

Op de website www.vvedenbosch.nl (klik op 'Kindcentra 0-13') kun je de dvd *Kleine stappen, grote stappen* bekijken, die een beeld schetst van de ontwikkelingen op de 't Schrijverke en een collegaschool in deze pilot 'de Troubadour' in Rosmalen. In deze film zijn de beelden van het spel en de wijze waarop aan de professionele ontwikkeling wordt gewerkt direct te zien.

Meer informatie

De onderzoeksrapporten van 't Schrijverke en de kijkwijzers die in dit artikel worden genoemd, zijn te vinden op: www.signumonderwijs.nl (Innovatie > Academische opleidingsschool).

Criteria voor praktijkgericht onderzoek zijn te vinden op: www.kpcgroep.nl